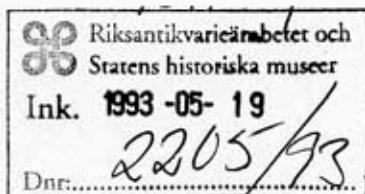

Landskap: Småland
Kommun: Vimmerby
Socken: Rumskulla
Fastighet: Kvilla 11:2 och
11:3 (f d Norrhult 1:26 och
1:27 Ösjöfors
handpappersbruk

Byggnadsminnesförklaring

Fråga om byggnadsminnesförklaring av rubr. fastighet väcktes av Stiftelsen Ösjöfors handpappersbruk 1991-05-06. Byggnadsnämnden i Vimmerby kommun har vid sammanträde 1991-09-03 tillstyrkt en byggnadsminnesförklaring. Ni har 1991-08-16 beretts tillfälle ta del av länsstyrelsens utredning i ärendet, innehållande bland annat förslag till skyddsföreskrifter för byggnaderna. Ni har förklarat att Ni inte har något att erinra mot byggnadsminnesförklaringen.

LÄGE

Ösjöfors handpappersbruk är beläget ca 25 km nordväst om Vimmerby i Norra Kalmar län, inte långt från gränsen mot Östergötland. Husen, som är timmerhus, är grupperade runt ett gårdstun, invid Stångån. Platsen är omgärdad med skog, madmarker och närmast bebyggelsen öppen mark.

BESKRIVNING

Förutom själva bruksbyggnaden som är från tiden mellan 1777 och 1800-talets början, finns på platsen en mangårdsbyggnad från 1970-talet, ett magasin, en ladugård, en mjölnarstuga, en f d smedja och ett svin- och hönshus.

BYGGNADSTEKNIK

Mangårdsbyggnaden är en tvåvånings timrad byggnad med brutet tegelbelagt sadeltak. Dörren är en icke ursprunglig pardörr med glasrutor i övre halvan. Dörrkarm och ovanstycke har snidad dekor. Fönstren är två-lufts, delade i 4 rutor. Dessa ersatte, troligen, vid slutet av 1800-talet, de tidigare smårutiga gulmålade fasaden med rödfärg. Tidigare hade den varit brun, och så är den åter idag, struken med trätjära. På detta sätt passar mangårdsbyggnaden väl in i den 1700-talsatmosfär som råder på bruket. I bottenvåningen finns ett litet museum och övervåningen är inredd till bostadsrum.

Bruksbyggnaden är en 2 1/2 vånings laxknutad tjärad timmerbyggnad med stengrund. Fasaden är utan panel. En mindre huskropp i 1 1/2 våning är ihopbyggd med den större vid den sydvästra gaveln. Taket är täckt med spån. Fönstren är indelade i 12 smårutor.

Torkvinden är försedd med öppna trågaller utan glas. Dörrarna är enkelt utförda dubbeldörrar i trä. I bottenvåningen innehåller bruksbyggnaden packkammare och valshus i den större byggnaden och verkstuga i den mindre. Andra våningen innehåller lumploft och den tredje torkloft.

TILLVERKNINGSPROCESSEN

Lumpen lades i packkammaren (1) då den anlände till bruket. Den sorterades sedan i lumploftet (4), där knappar och dyl togs bort. Därefter bars lumpen till valshuset (2) där den hackades till småbitar på en huggkubbe och sedan valsades (maldes) till massa i valskistan. Vatten från Stångån leddes via en träränna fram till överfallshjulet som drev de knivar som malde lumpen i valskistan. Efter valsningen tappades massan i en ränna och rann till ett träkar i verkstugan (3), kapen. Här tog kyplaget hand om massan och förvandlade den till papper genom att skaka massan i en form med silduk. De blöta papprena pressades sedan i en torkpress med hävstång. Därefter torkades arken på torkloftet (5). Till sist bars arken ner till packkammaren (1), där den sorterades, synades och torrpressades innan de packades, bilaga 1.

HISTORIK

Ån var en nödvändig förutsättning för bildandet av ett pappersbruk på 1700-talet. Mot slutet av 1800-talet blev även skogen viktig råvara. I början av 1800-talet fanns mellan 100 och 150 pappersbruk i Sverige, och närmare 50 av dessa låg i Småland. Det lilla bruket Ösjöfors var ett av de sista svenska handpappersbruken som höll ut till 1926 vid sidan av de stora maskinella bruken som dominerat på 1900-talet.

ÄGARE

Grundaren till Ösjöfors handpappersbruk var bonden och trumslagaren Lars Dristig. Han drev bruket till 1844 då familjen Bergholm tog över. De drev Ösjöfors under 3 generationer till 1926 då driften lades ned och Tekniska museet inköpte bruket.

Rumskulla hembygdsförening stod för verksamheten i Ösjöfors fram till 1984 då stiftelsen Ösjöfors handpappersbruk bildades. I stiftelsen ingår Vimmerby kommun, MoDo Silverdalen, Svenska Cellulosa- & pappersbruksförening samt Sveriges Tekniska museum.

I dag hålls Ösjöfors handpappersbruk öppet för turister sommartid med guidning och demonstrationer från delar av tillverkningsprocessen. Man har försökt hålla kunskapen om att göra papper för hand vid liv genom att ha kurser på Tumba bruk och genom att elever vid Konsthögskolans grafiklinje och konstnärer från Lessebo bruk praktiserar på Ösjöfors och visar turister hur produktionen går till. Ösjöfors är således idag ett väl fungerande arbetslivsmuseum.

Byggnader med utrustning i Ösjöfors har med bara små förändringar bibehållits i ursprungligt skick genom de 150 åren det varit i drift liksom efter nedläggningen. Bruket ger därför en mycket god bild av ett typiskt pappersbruk från 1700-talet. Ösjöfors är dessutom det enda pappersbruket i sitt slag i Norden, som med inventarier i bibehåll, är bevarat på sin ursprungliga plats. Det ovan framförda sammantaget innebär att Ösjöfors handpappersbruk besitter ett så betydande kulturhistoriskt värde att det är att anse som synnerligen märkligt.

Med anledning av vad som framkommit i ärendet förklarar länsstyrelsen med stöd av 3 kapitlet 1 § kulturminneslagen byggnaderna (enligt bilaga 2) på fastigheten Kvilla 11:2 och 11:3 för byggnadsminne.

Länsstyrelsen meddelar enligt 2 § samma lag följande skyddsföreskrifter, som inte avses innebära att pågående användning av fastigheterna försvåras.

1. Byggnaderna får ej utan länsstyrelsens samtycke rivas, flyttas eller till sitt yttre byggas om eller på annat sätt förändras.
2. I byggnadernas inre får inte sådana åtgärder vidtagas, som medför ingrepp i befintlig rumsindelning eller stomme. Ingrepp får ej heller göras i fast inredning såsom lister, dörrar väggmålningar mm.
3. Byggnaderna skall underhållas så att de inte förfaller eller det kulturhistoriska värdet minskar. Således skall alla underhållsåtgärder utföras på ett sätt som är anpassat efter det material och den teknik med vilken byggnaderna utförts.
4. Det område kring byggnaderna som avgränsats med röd linje på karta tillhörande dessa föreskrifter, (bilaga 3) får inte ytterligare bebyggas och skall hållas i sådant skick, att byggnadernas utseende och karaktär inte förvanskas.

Länsstyrelsen lämnar råd och anvisningar ifråga om underhåll och vård av byggnaderna och kringliggande område.

Länsstyrelsen kan enligt 3 kap 14 § kulturminneslagen meddela dispens från ovannämnda föreskrifter om ändringen anses nödvändig för att byggnaderna skall vara till nytta eller om andra särskilda skäl finns för en ändring. Länsstyrelsen får ställa de villkor för tillståndet som är skäliga med hänsyn till de förhållanden som föranleder ändringen. Villkoren får avse hur ändringen skall utföras samt den dokumentation som behövs.

Enligt 3 kap 21 § samma lag gäller detta beslut omedelbart även om det överklagas.

Detta beslut kan överklagas hos kammarrätten i Jönköping, se bilaga 4.

Ulf Färnhök

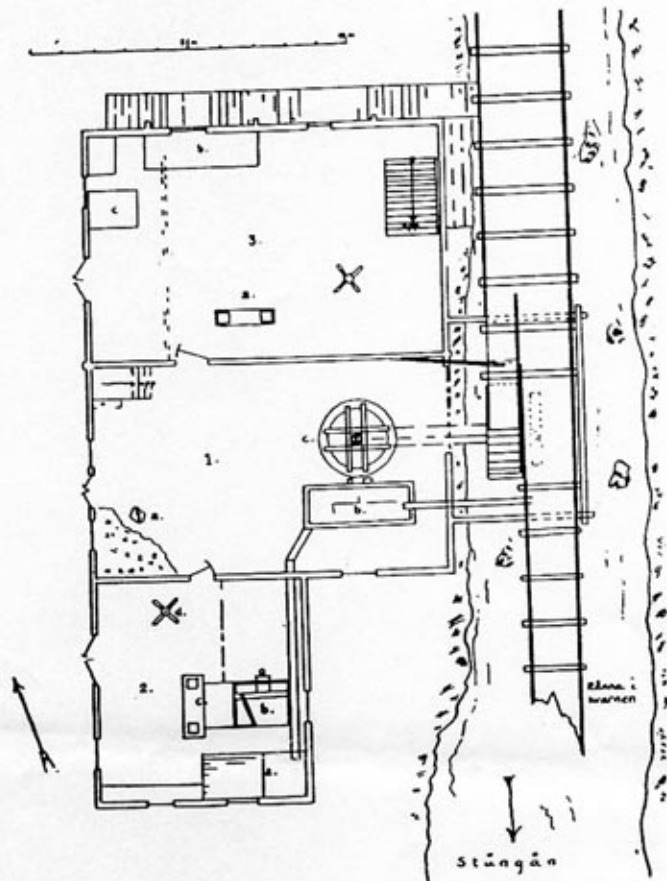
Britt-Marie Hammarskiöld
Britt-Marie Hammarskiöld

Bilaga

1. Situationsplan
2. Ritning
3. Ekonomiskt kartutdrag
4. Hur man överklagar

Kopia

Kulturmiljöenheten + bilaga 1-3
Riksantikvarieämbetet + bilagor delkv
Kalmar läns museum + bilaga 1-3
Inskrivningsmyndigheten vid Västerviks tingsrätt, lagakrafts-
bevis + bilaga 1-3
Vimmerby kommun + bilaga 1-3

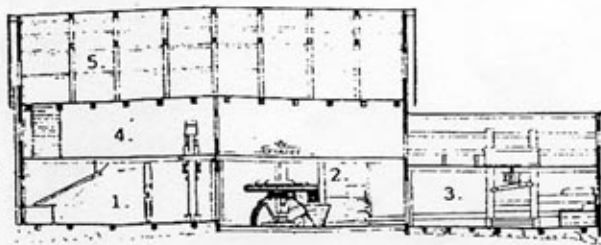

3. Plan av Ösjöfors pappersbruks bottenvåning

1. Valshuset, a) huggkubb för lump, b) Holländaren (=valsen) 2. Verkstugan, a) låren, b) kypen, c) pressen, d) svellen, 3. Packkammaren, a) press, b) glättbord.

(Uppmätt 1926 av T. Althin)

12

1. Packkammaren
2. Valshuset
3. Verkstugan
4. Lumploftet

ÖSJÖFORS HANDPAPPERSBRUK

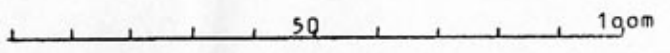
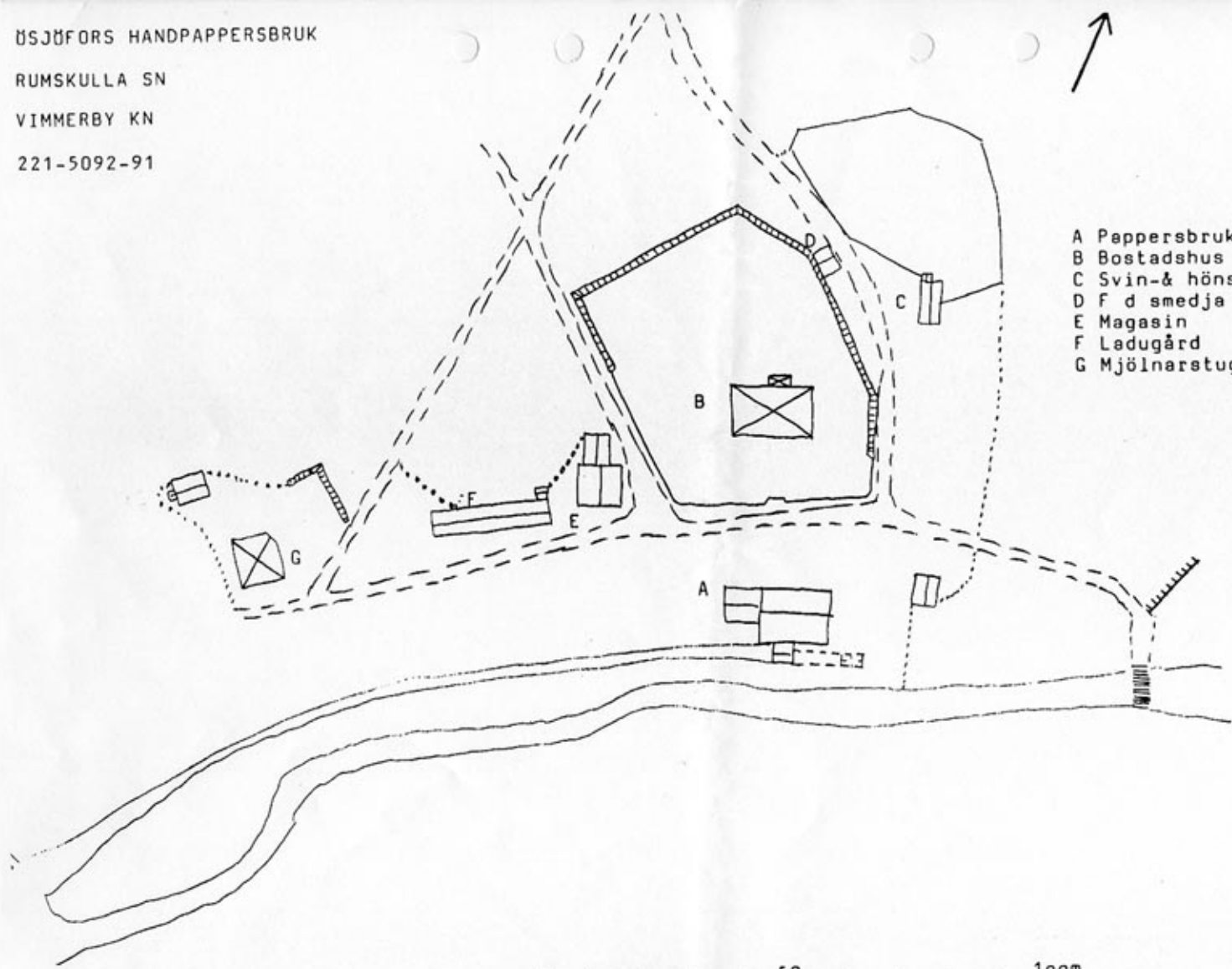
RUMSKULLA SN

VIMMERBY KN

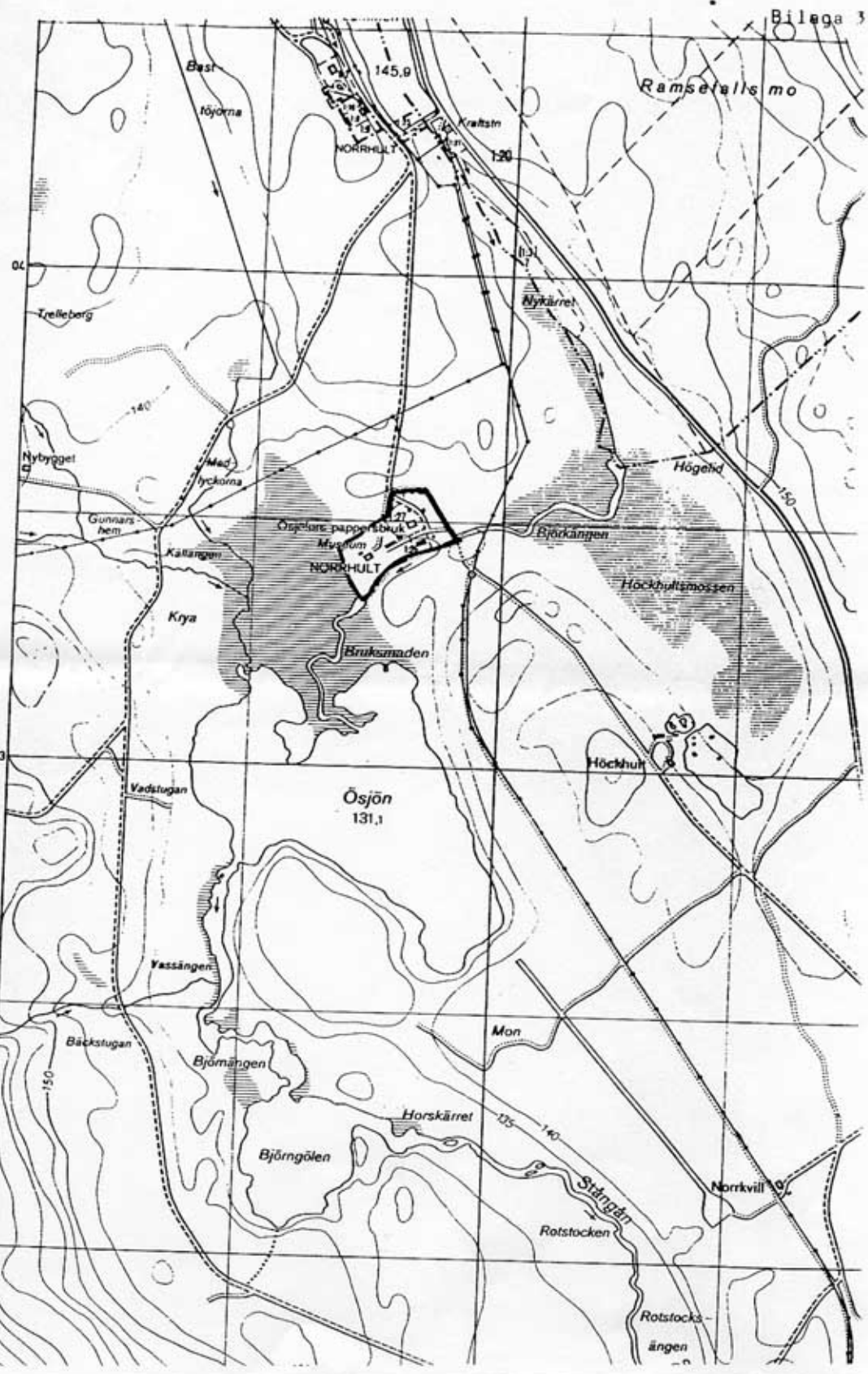
221-5092-91

- A Peppersbruk
- B Bostadshus
- C Svin- & höns hus
- D F d smedja
- E Magasin
- F Ladugård
- G Mjölnerstuga

SITUATIONSPLAN

075 06 7F Og SNARARP
 VÄMMEBY ÖN
 RUMSKULLA SN

HUR MAN ÖVERKLAGAR HOS KAMMARRÄTT

Om Ni är missnöjd med länsstyrelsens beslut kan Ni överklaga detta hos kammarrätten i Jönköping. Det gör Ni genom en skrivelse till kammarrätten, men Ni lämnar/skickar skrivelsen till länsstyrelsen i Kalmar.

Tala om vilket beslut Ni överklagar, t ex genom att ange ärendets nummer (diarienumret). Redogör för dels varför Ni menar att länsstyrelsens beslut är felaktigt och dels vilken ändring i beslutet Ni vill ha.

Länsstyrelsen måste ha fått Er skrivelse inom tre veckor från den dag Ni fick del av länsstyrelsens beslut, annars kan Er överklagande inte prövas.

Ni undertecknar skrivelsen och uppger namn, personnummer, postadress och telefonnummer.

Om Ni har handlingar eller annat som Ni anser stöder Er överklagande, så bör Ni skicka med detta.

Ni kan anlita ombud att sköta överklagandet åt Er.

Observera att Er skrivelse skall lämnas/skickas till länsstyrelsen, Malmbrogatan 6, Kalmar. Postadressen är 391 86 Kalmar.

För ytterligare upplysningar kan Ni vända Er till länsstyrelsen.